

De kunst van dalton

In dit topic komt de wijze waarop de integrale ontwikkeling van het kind wordt vormgegeven aan bod in artikelen die gaan over het curriculum in het algemeen, over de vanzelfsprekendheid waarmee de docent LO dit natuurlijk altijd al doet en in dit artikel waarin wordt uitgewerkt hoe de visie van het Helen Parkhurst in Almere, tot uiting komt in de alledaagse praktijk van hun gymles.

TEKST DENNIS VAN HINTE

Hoe borgen wij in het verlengde van de visie van Dalton de integrale ontwikkeling van het kind in onze gymles? Een lastige vraag om eenduidig te beantwoorden. Niet in de laatste plaats omdat *de* Daltonschool niet bestaat.

Verdere overpeinzingen hierbij laten zich gelijk vertalen in twee voorzichtige conclusies:

- Het zou zo maar eens kunnen zijn dat onze aanpak niet wezenlijk verschillend is van welke willekeurige andere school dan ook. Na het lezen van dit stuk is het tenslotte niet ondenkbaar dat er veel collega's LO zijn die 'het jasje van Dalton' herkennen in het eigen functioneren.
- Als je het hebt over de sociaal-emotionele ontwikkeling als onderdeel van de integrale ontwikkeling van het kind dan is het best lastig om ons handelen op dit gebied gesteld terug te zien in concrete voorbeelden. Het is moeilijk om deze 'zachte waarden' handen en voeten te geven. Dit terwijl juist 'wij' als gymdocenten misschien van nature meer ruimte en oog hebben voor het complete kind.

Toch heb ik de uitnodiging om dit stuk te schrijven geaccepteerd. In een fase waarin wij als sectie ook weer aan het herijken zijn, kan de opbrengst van dit stuk ons ook weer verder helpen. Waarom doen *wij* de dingen zoals *wij* ze doen? En, misschien is de opdracht wel helemaal niet zo moeilijk. Ik werk tenslotte niet voor niets al ruim twintig jaar op het Helen Parkhurst. Ik heb voor het schrijven van dit artikel wel keuzes gemaakt. De inhoud van dit artikel zal met name ingaan op onze visie en dus theoretisch zijn van aard. Natuurlijk gebruik ik ook voorbeelden uit onze praktijk. Wellicht dat ik in een volgend artikel meer aandacht kan besteden aan praktijkvoorbeelden.

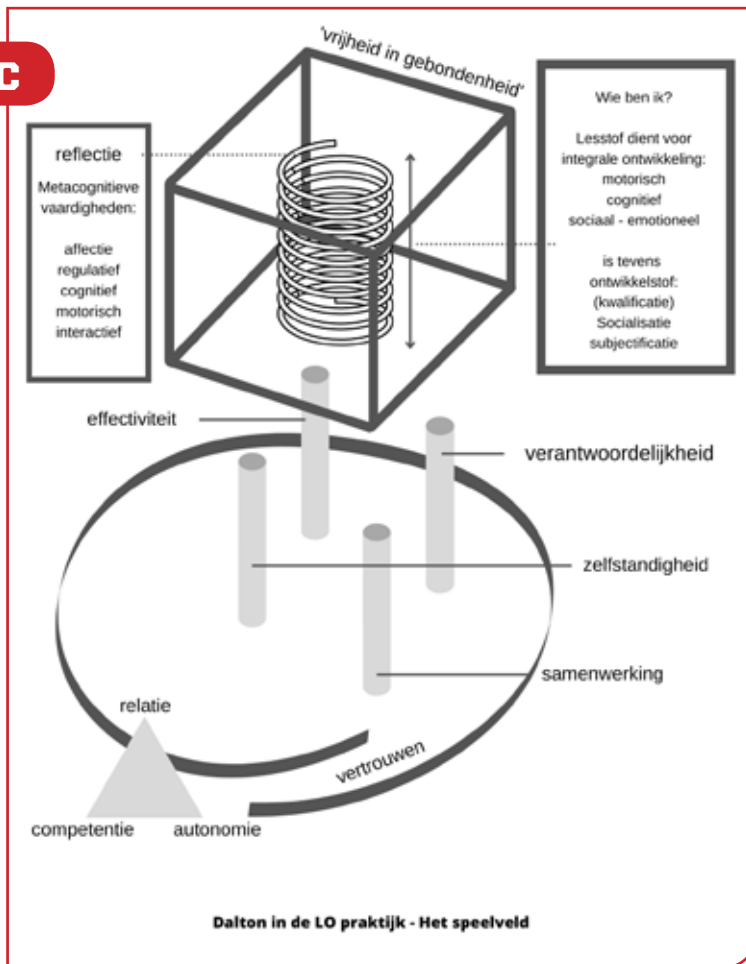
Dalton een aantal piketpaaltjes

Allereerst ga ik in op wat nu kenmerkend is voor het daltononderwijs. Om het één en ander duidelijk te maken wil ik gebruikmaken van een aangepaste vorm van de metafoor van het transformatorhuisje (Koster & Stappers, 2019). Zie afbeelding 1 op de volgende pagina.

Hierbij een aantal opmerkingen vooraf:

- De onderdelen van het concept zijn 'vloeibaar'. In de afbeelding staan ze als begrippen los van elkaar. In de praktijk is dit natuurlijk niet zo. De afbeelding is een sterk vereenvoudigde weergave.
- Bij het maken van een verbinding tussen theorie en praktijk neem ik ook mezelf mee. Mijn persoonlijke aspect (mijn visie op onderwijs) laat zich ook lezen in deze tekst.
- De basis voor onze manier van werken laat zich niet vertalen in een methode, maar in een pedagogische houding: als wij bij de inrichting van ons onderwijs bij voortduring proberen de (pedagogische) behoefte van de leerling centraal te stellen kunnen wij erop vertrouwen dat de leerling zich op een verantwoordelijke manier zal gedragen.

Onderwijs is voortdurend in ontwikkeling. Veranderingen op het gebied van o.a. ontwikkelingspsychologie, nieuwe didactische en maatschappelijke inzichten heeft ertoe geleid dat vanaf 2012 binnen de visie van dalton vijf kernwaarden zijn ontwikkeld: verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerking, reflectie en effectiviteit (De Nederlandse Daltonvereniging). Bij ons handelen op 'het speelveld' en bij de inrichting van onze lessen proberen wij voortdurend deze vijf kernwaarden als uitgangspunt te nemen.

Afbeelding 1

Deze kernwaarden zijn niet uniek. Ik denk dat iedereen hier ook wel beelden bij heeft. Eén wil ik toch nader toelichten omdat hier nog wel eens verwarring over ontstaat. In de gedachte van Helen Parkhurst is effectiviteit niet direct de meetbare uitkomst van onderwijsopbrengsten op het niveau van de leerling. Parkhurst doelt hierbij meer op een effectieve inzet van tijd, menskracht en middelen. Deze kernwaarde van Dalton is dus een maatregel om effectiever te werken.

“Freedom en responsibility perform the miracle”

Helen Parkhurst

Dan is er nog een ander groot begrip binnen het Daltononderwijs, namelijk ‘vrijheid in gebondenheid’. Om keuzes te leren maken en om als subject je eigen weg te vinden in het leven is vrijheid noodzakelijk. Vrijheid geeft tenslotte verantwoordelijkheid. Vrijheid in het daltononderwijs betekent echter niet dat er vrijblijvendheid heerst. Binnen de context van school, het speelveld, zijn er daarbij bijvoorbeeld op organisatorisch niveau duidelijke kaders. Daarnaast is het natuurlijk ook zo dat een kind niet de vrijheid heeft om NIET naar school te gaan.

De integratie

De werkelijke ontwikkeling vindt plaats in het hart van het transformatorhuisje. Hier komen

theorie, praktijk en de persoon samen. Dit in de vorm van een spiraal. Leren is een activiteit van leerlingen. Als leerlingen niet actief zijn, cognitief en/of motorisch, alleen en/of samen wordt er niet geleerd. Daltononderwijs is gebaseerd op een constructivistische visie. Leerlingen creëren als het ware hun eigen kennis. Voor het construeren van kennis en dus de beweging op de spiraal is het belangrijk dat leerlingen voortdurend aangezet worden tot reflectie.

Om na te denken over het eigen leerproces is het aanleren van metacognitieve vaardigheden een voorwaarde. Als je er namelijk vanuit gaat dat leerlingen zelf leren, is een accent op zelfsturing nodig. In dit verband maken wij gebruik van de theorie van Vermunt (Vermunt, 1992). Hij onderscheidt z.g. leeractiviteiten binnen een drietal categorieën: cognitief, regulatief en affectief. Omdat het bij ons veelal over praktisch handelen gaat wat anders is dan werken in een theorielokaal heb ik daar zelf motorische en interactieve vaardigheden aan toegevoegd. Reflecteren gebeurt binnen de gymles met name tijdens onderwijsleergesprekken en daarnaast vragen we de leerlingen bijvoorbeeld om zichzelf te evalueren op de daltonkernwaarden. Reflecteren is ook een belangrijk onderdeel binnen het mentoraat. Na een trimester schrijven de leerlingen namelijk een ‘vakoverstijgende reflectie’.

Ik schreef het al eerder: onderwijs is voortdurend in beweging. Op het Helen Parkhurst is *zicht op de leerling* opnieuw een belangrijk thema. In het volgende gedeelte neem ik de lezer mee in een vertaling van ons pedagogisch handelen binnen de context van onze gymles. Dit alles op basis van ons voortschrijdend inzicht. In het eerste gedeelte sta ik stil bij de sociaal-emotionele ontwikkeling. In het tweede gedeelte behandel ik de motorische en cognitieve ontwikkeling tezamen. Bij het maken van deze indeling begin ik bewust bij de borging van de ontwikkeling op sociaal en emotioneel gebied.

Zicht op de leerling, sociaal-emotionele ontwikkeling

“Er lijkt in Nederland enthousiasme te zijn ontstaan voor het idee dat het in het onderwijs niet alleen gaat om kennis en vaardigheden (kwalificatie) en vorming in normen, waarden tradities en praktijken (socialisatie), maar dat onderwijs ook iets van doen heeft met de vorming van de persoon.” (Biesta, 2016, p1)

‘De drieslag van Biesta’: kwalificatie, socialisatie en subjectificatie maakt in retrospectief, denk ik, duidelijk wat het belang is van ons vak in het algemeen. In het verlengde van de fundamenten van het daltononderwijs durf ik te stellen dat er juist bij ons op school aandacht is voor socialisatie en subjectificatie. Een leerling verlaat uiteindelijk het gebouw niet alleen met

een diploma, het is mijn overtuiging dat wij door onze cultuur de jongere ook als mens 'iets' meegeven. In die zin zou je ook kunnen zeggen dat lesstof binnen de context van 'ons speelveld' ook ontwikkelstof is.

Sociaal-emotionele ontwikkeling ontstaat door middel van interactie, dit gebeurt bij uitstek binnen de gymles want daar leren wij van en met elkaar. Om deze ontwikkeling te stimuleren handelen we vanuit de psychologische basisbehoeften: competentie, autonomie, relatie (CAR). Als er aandacht is voor: competentie (geloof en plezier in eigen kunnen), autonomie (Ik kan het zelf) en relatie (anderen waarderen mij) is er welbevinden, motivatie, inzet, en zin in leren (Luc Stevens, NIVOZ, 2004- heden). Uitgaan van het 'CAR-model', betekent ook dat je uitgaat van vertrouwen. Vertrouwen in jezelf, vertrouwen in de ander, vertrouwen in dat het goed komt. Vertrouwen is ook de basis achter de daltonkernwaarden, in de metafoor van het transformatorhuisje is het onze voedingsbodem (zie afbeelding 1).

Betekenis voor de praktijk

In de praktijk van onze lessen zie je de aandacht voor het sociaal-emotioneel welbevinden concreet terugkomen in de relatie. Dit proces zou je het beste omschrijven als *ont-moeten*. Op het 'speelveld' hebben wij als docenten veel invloed op de kwaliteit van relaties. Zelf het goede voorbeeld geven, echt luisteren, vertrouwen bieden, als het moet optreden, zorgen voor een veilig leerklimaat, oprechte interesse tonen voor het kind/de jongere, zorgen dat je vooral ook het kind/de jongere ziet (in plaats van alleen de leerling) zijn gedragingen die een positief effect hebben op het ontstaan en onderhouden van goede relaties. Leerlingen voor de les ontvangen bij de deur, even oogcontact maken, een kort gesprekje. Ook dit zijn simpele voorbeelden die werken. Bedenk hierbij dat ons vak gelukkig ook de ruimte heeft voor deze ontmoeting.

“Zonder relatie geen prestatie”

Luc Stevens

Zicht op de leerling, motorische en cognitieve ontwikkeling

Wat ons betreft staat de uitkomst van het volgen van de lessen bewegingsonderwijs redelijk vast. Aan het eind van hun loopbaan op het Helen Parkhurst heeft de leerling als jongere antwoorden kunnen vinden op onder andere de volgende vraag: Wie ben ik als beweger? Hoe verhoud ik mij als jongere ten opzichte van bewegen in de gymles en bewegen in het

algemeen: wat wil ik, kan ik en wat doe ik? Het speelveld is hierbij de context om de jongere de antwoorden op deze vragen te laten vinden. Daar ligt onze opdracht. Het gaat ons dus niet zozeer om kwalificatie, maar juist ook subjectificatie.

▲ Afbeelding 2

Het is een uitdaging om onze daltonidentiteit vorm te geven in de gymles. Ons vak is specifiek, in die zin dat het veilig kunnen uitvoeren van een bewegingssituatie vraagt om kennis en inzicht. De leerling is dus in aanleg afhankelijk van de docent. Daltononderwijs gaat om het realiseren de principes vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken. Daarom vinden wij het als sectie belangrijk dat een leerling ook in de gymles kansen krijgt om de verantwoordelijkheid te nemen voor zijn/haar leerproces. In onze lessen is er niet alleen aandacht voor bewegingsvaardigheden maar ook voor kennis, inzicht en regelvaardigheden. Om dit voor leerlingen inzichtelijk en haalbaar te maken hanteren wij zogenaamde leerlijnen. In de loop der jaren zijn deze van vrij pompeus naar een enkele A4 getransformeerd.

Betekenis voor de praktijk

Onze gymzalen zijn thematisch ingericht. Dit kenmerkt zich door materiaal en inrichting. Onze leerlijnen verschillen niet alleen per leerjaar maar ook per zaal. Een voorbeeld van een leerlijn: terugslagspelen heb ik bijgevoegd. Deze leerlijnen zijn voor onze leerlingen te allen tijde te bekijken. Ze hebben een plek in de gymzaal maar ook in de digitale leeromgeving.

Een ander voorbeeld uit de praktijk is een beoordelingsinstrument voor bovenbouw mavo, havo en vwo. Dit dient als middel om leerlingen het eigen functioneren op verschillende gebieden te laten beoordelen. In een oogopslag zie je hoe een beoordeling mogelijk tot stand komt. De gedachte achter dit instrument is dat leerlingen hierdoor inzicht hebben in en grip op hun eigen leerproces. Dit sluit aan bij onze kernwaarden en stimuleert het gevoel van autonomie. Een soortgelijk instrument is er ook voor de onderbouw.

Leerlijn 2020-2021		Klas 1	Zaal G205	
				
In deze zaal staan de volgende activiteiten centraal:				
Leerlijn:	Bewegingsthema:	Doelen:	Kernactiviteit	Activiteit uitbouwperiode
Atletiek springen	Hoogspringen	Bepalen afzetbeen, springen over toversnoer	Schotse sprong	Actieve opzwaai schotse sprong
Stoepsporten	Vormen van judo	Duw en treksporten veilig uitvoeren, fysiek contact maken	Lijn trekken, bal afpakken	Vriendjes judo Boomstam judo
Terugslag-spelen	Volleybal	Onderhandse service, bovenhands spelen met tussenstop	Volleybalspel met tussenstop (vang of stuit)	Volleybal 4-4
Vrije ruimte	De docent bepaalt welke extra onderdelen hij/zij doet			
Afsluit activiteit: Terugslagspelen				
Opdracht: Je kunt een partijspel 4-4 opgang brengen en opgang houden.				
Bewegen verbeteren		Atletiek	Volleybal	
Bewegen en regelen		Bewegen en muziek	Racketsporten	
Gezond bewegen		Spel		
Bewegen beleven		Turnen		
		Zelfverdediging		
		Klimmen		
		Actuele activiteiten		
Fase	Groen	Blauw	Rood	Zwart
Serveren (op gang brengen)	Speelt de bal ongeplaatst vanaf een plaats dichtbij het eigen net.	Je speelt ongeplaatst vanaf midden van het eigen veld.	Speelt de bal richting de lege plekken vanaf de achterlijn.	Serveert de bal geplaatst.
Aanval opbouwen (opgang houden, rally)	Staat stil op eenzelfde plaats (positie) Speelt met toeval een bal terug.	Verplaatst zich op tijd naar eenvoudig geplaatste ballen. Speelt deze terug naar de overkant	Verplaatst zich op tijd naar moeilijk geplaatste ballen. Speelt deze naar de overkant terug of speelt de medespeler aan.	Verplaatst zich op tijd naar moeilijk geplaatste ballen. Speelt deze naar de lege plekken bij de tegenstander en betreft medespeler in het spel.
Scoren en het verdedigen ervan	Je komt niet of nauwelijks zelf tot scoren. Ontwijkt de bal.	Scoot alleen doordat de tegenstander een fout maakt. Verdedigt alleen het eigen velddeel.	Scoot door moeilijk terug te spelen. Verdedigt meer dan het eigen velddeel.	Scoot zelf door inplaatsen op de lege plekken. Anticipeert op slecht verwerkte ballen van zijn medespeler.

►
Leerlijn terugslagspelen

Slot

De daltonschool bestaat niet. Ik schreef het al eerder. De metafoor van het transformatorhuisje staat in die zin eigenlijk dus ook symbool voor het spanningsveld.

Ik heb hiermee niet alleen duidelijk willen maken welke theorieën en kenmerken er achter de praktijk van ons onderwijs zitten. Het maakt tegelijkertijd duidelijk hoe complex onderwijs en dus ons vak is. Het spanningsveld komt onder andere tot uitgang in de vraag 'Wat is goed onderwijs?' Binnen onze sectie zijn wij voortdurend bezig met deze vraag. Ook wij leren van en met elkaar.

Wij ontmoeten elkaar telkens weer bij onze pedagogische opdracht. Ik ben nu ruim 21 jaar deel van deze sectie. Voorzichtig durf ik te stellen dat de ontwikkeling binnen onze vakgroep opgeleverd heeft dat we steeds meer op een holistische manier zijn gaan onderwijzen. Het kwantificeren en kwalificeren is nog steeds een onderdeel in de uitvoering van onze praktijk. De vorming van het kind als persoon krijgt een steeds grotere waarde. Ons speelveld is oneindig en voortdurend in beweging. Ons vak is en blijft op dit gebied van onschatbare waarde.

	Onvoldoende	Voldoende	Ruim voldoende	goed
Deelnamebekwaamheid	<ul style="list-style-type: none"> * Je bent regelmatig te laat aanwezig in de les of je vergeet regelmatig je sportkleding. * Je start pas als de docent je aanspreekt. Tijdens de activiteiten doe je alleen mee als de docent kijkt. * Je werkt altijd voor jezelf zonder op anderen te letten. * Je geeft snel op als het niet lukt, je probeert het niet nog een keer. * Je weet niet wat jouw rol gewoonlijk is bij het samenwerken. * Je komt je afspraken niet na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je bent meestal op tijd aanwezig in de les of je sportkleding is meestal op orde. * Je doet de activiteiten die je leuk vindt en gaat aan de slag met moeilijkere activiteiten onder begeleiding van de docent. * Je werkt samen met andere bevriende klasgenoten. * Je probeert het nog een keer als het niet lukt. * Je weet wat jouw rol is bij het samenwerken. * Je komt afspraken meestal na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Het komt vrijwel niet voor dat je te laat in de les aanwezig bent of je sportkleding niet bij je hebt. * Je doet alle activiteiten en je hebt begeleiding van de docent soms nodig om keuzes te maken. * Je werkt samen met wisselende klasgenoten. * Je probeert naar oplossingen te zoeken wanneer het niet lukt. * Als vorige en je herkent ook de andere rollen bij het samenwerken. * Je komt afspraken altijd na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je bent ruim op tijd aanwezig in de les en je hebt je sportkleding altijd bij je. * Je doet alle activiteiten en gaat in op aanpassingen van de docent. Je hebt nauwelijks sturing van de docent nodig. * Je voert opdrachten uit met wisselende leerlingen, houdt rekening met verschillen en overlegt daarover. * Je bent een doorzetter, geeft niet op en blijft altijd proberen. * Je bepaalt welke rol je aan moet nemen in verschillende situaties. * Je komt afspraken altijd na en kunt zelf tot nieuwe afspraken komen.
Regelbekwaamheid	<ul style="list-style-type: none"> * Je helpt niet mee bij het klaarzetten en opruimen van het materiaal. * Je draagt geen zorg en verantwoordelijkheid voor het sportmateriaal. * Je vraagt geen hulp aan anderen wanneer het niet lukt. * Je komt je afspraken niet na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je helpt op aanwijzing van de docent mee bij het klaarzetten en opruimen van het materiaal. * Je draagt soms zorg en verantwoordelijkheid voor het sportmateriaal. * Je vraagt soms hulp aan anderen wanneer het niet lukt. * Je komt afspraken meestal na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je helpt op aanwijzing van de docent mee bij het klaarzetten en opruimen van het materiaal en neemt hiertin soms initiatief. * Je draagt vaak zorg en verantwoordelijkheid voor het sportmateriaal. * Je vraagt regelmatig hulp aan anderen wanneer het niet lukt. * Je komt afspraken altijd na. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je helpt op eigen initiatief mee bij het klaarzetten en opruimen van de materialen en stimuleert anderen daarin. * Je draagt zorg en verantwoordelijkheid voor het sportmateriaal en spreekt klasgenoten aan die het vergeten. * Je zoekt altijd naar hulp om problemen op te lossen wanneer je het niet zelf kunt oplossen. * Je komt afspraken altijd na en kunt zelf tot nieuwe afspraken komen.
Beweegbekwaamheid	<ul style="list-style-type: none"> * Je weet niet wat er in de leerlijn staat en wat jouw startniveau is. * Je doet geen moeite om jouw niveau te verbeteren met behulp van de leerlijn en de docent. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je weet wat er in de leerlijn staat en hebt een redelijk idee van wat jouw startniveau is. * Je gebruikt meestal de leerlijn om jouw niveau te verbeteren op aanwijzingen van de docent. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je weet wat er in de leerlijn staat, wat jouw startniveau is en wat het niveau is dat je kunt bereiken. * Je gebruikt de leerlijn om jouw niveau te verbeteren en hebt soms hulp van de docent nodig. 	<ul style="list-style-type: none"> * Je weet wat er in de leerlijn staat, wat je startniveau is, welk niveau je kunt bereiken en hoe je dat moet doen. * Je kunt zelfstandig jouw niveau verbeteren met behulp van de leerlijn.

Over de auteur

Dennis van Hinte werkt al 21 jaar als gymdocent op het Helen Parkhurst. Daarnaast vervult hij ook nog een aantal andere taken, zoals de begeleiding van meer- en hoogbegeefde leerlingen, topsporters en is hij schoolopleider. Hij heeft een verleden als topsporter.

Verder is hij gevormd door een aantal mooie jaren bij Defensie. Na de dienstplicht ('93-01) is hij ruim vijf jaar werkzaam geweest als sportinstructeur bij de landmacht. Je geschiedenis maakt wie je bent. Beweging (in welke vorm dan ook) vormt een wezenlijk onderdeel van zijn leven.

Literatuur

Koster B., Schippers J., (2019). *Het transformatorhuisje. Inzichten en methodieken voor het opleiden van aanstaande leraren op de werkplek.*

Biesta G., (2016). *Essay Persoonsvorming in het onderwijs: socialisatie of subjectificatie p1*

Stevens L., (2004-heden) NIVOZ

Vermunt J.D.H.M., (1992). *Leerstijlen en sturen van leerprocessen in het hoger onderwijs: naar procesgerichte instructie in zelfstandig denken.*

Contact

d.vanhinte@helenparkhurst.asg.nl

Kernwoorden

integrale ontwikkeling, curriculum, visie, dalton